

SKLEPNI PREDLOGI GENERALNEGA PRAVOBRANILCA
JANA MAZÁKA,
predstavljeni 11. februarja 2010¹

I – Uvod

1. Podjetje Knauf Gips KG, prej Gebrüder Knauf Gipswerke KG, (v nadaljevanju tudi: pritožnica) s svojo pritožbo Sodišču med drugim predlaga, naj v celoti razveljavi sodbo Sodišča prve stopnje (tretji senat) z dne 8. julija 2008 v zadevi T-52/03² (v nadaljevanju: izpodbijana sodba). Podredno, pritožnica predlaga, naj Sodišče zadevo vrne Sodišču prve stopnje v ponovno odločanje, in bolj podredno, predlaga zmanjšanje globe, ki ji je bila naložena za najmanj 54,51 milijona EUR.

Pogodbe³, določa: „Komisija lahko podjetjem ali podjetniškimi združenjem z odločbo naloži globo od 1000 do 1.000.000 obračunskih enot ali višjo vsoto, ki pa ne presega 10 % prometa v predhodnem poslovnem letu vsakega podjetja, udeleženega pri kršitvi, kadar namerno ali iz malomarnosti:

- (a) kršijo člen [81](1) ali člen [82] Pogodbe; [...]“

II – Pravni okvir

2. Člen 15(2) Uredbe št. 17, Prve Uredbe o izvajanju členov [81] in [82]

III – Ozadje pritožbe

A – Izpodbijana odločba

3. Komisija je 27. novembra 2002 izdala Odločbo 2005/471/ES o postopku iz člena 81

1 – Jezik izvirnika: angleščina.

2 – Zadeva Knauf Gips proti Komisiji.

3 – UL, posebna izdaja v slovenščini, poglavje 8, zvezek 1, str. 3.

Pogodbe ES proti podjetjem BPB PLC, Gebrüder Knauf Westdeutsche Gipswerke KG, Société Lafarge SA in Gyproc Benelux NV (zadeva št. COMP/E-1/37.152 – Mav  ne plo  e) (v nadaljevanju: izpodbijana odločba), v kateri je ugotovila, da so podjetja BPB PLC (v nadaljevanju: BPB), Knauf Group, Société Lafarge SA (v nadaljevanju: Lafarge) in Gyproc Benelux NV (v nadaljevanju: Gyproc) kr  ila   len 81(1) ES s sodelovanjem v vrsti sporazumov in usklajenih ravnanj v sektorju mavčnih plo  . ⁴ Komisija je ocenila, da so podjetja BPB, Knauf, ⁵ Lafarge in Gyproc sklenila in brez prekinitve sodelovala pri zapletenem in nepretrganem sporazumu v nasprotju s členom 81(1) ES, izraženim z naslednjim ravnanjem, ki je obsegalo sporazume ali dogovorjene prakse:

- predstavniki podjetij BPB in Knauf so leta 1992 vzpostavili sisteme izmenjave podatkov o svojih obsegih prodaje na nem  skem, francoskem, britanskem in benelu  skem trgu mavčnih plo  , vanje pa sta se vključili tudi podjetji Lafarge in kasneje   e Gyproc;
- predstavniki podjetij BPB, Knauf in Lafarge so se med seboj večkrat vnaprej obve  ali o zvišanju cen na britanskem trgu;
- predstavniki podjetij BPB, Knauf, Lafarge in Gyproc so se zaradi posebnih dogajanj na nem  skem trgu leta 1996 sestali v Versaillesu, leta 1997 v Bruslju in leta 1998 v Haagu, da bi si razdelili ali vsaj stabilizirali nem  ski trg;
- predstavniki podjetij BPB in Knauf so leta 1992 na sestanku v Londonu izrazili skupno željo po stabilizaciji trgov na ozemlju Nem  cije (v nadaljevanju: nem  ski trg), Združenega kraljestva (v nadaljevanju: britanski trg), Francije (v nadaljevanju: francoski trg) ter ozemljih Nizozemske,
- predstavniki podjetij BPB, Knauf, Lafarge in Gyproc so se med seboj večkrat obve  ali in dogovarjali o zvišanju cen na nem  skem trgu med letoma 1996 in 1998. ⁶

4 – UL 2005, L 166, str. 8. Glej   len 1 izpodbijane odločbe.

5 – V opombi 4 izpodbijane sodbe je Komisija navedla, da „Knauf“ pomeni vsa podjetja v skupini Knauf.

6 – Glej točko 2 izpodbijane odločbe.

4. V skladu s členom 1 izpodbijane odločbe – Lafarge: 249,6 milijona EUR, je kršitev trajala:

– „BPB PLC: najpozneje od 31. marca 1992 do 25. novembra 1998;

– Gyproc: 4,32 milijona EUR.⁷

– Knauf: najpozneje od 31. marca 1992 do 25. novembra 1998;

6. V zvezi z globo, naloženo pritožnici v točkah od 495 do 499 izpodbijane odločbe, je Komisija navedla:

– Société Lafarge SA: najpozneje od 31. avgusta 1992 do 25. novembra 1998;

– Gyproc Benelux NV: najpozneje od 6. junija 1996 do 25. novembra 1998.“

„(495) Ugotovljeno je, da je [skupina] Knauf dejavno sodelovala pri vsem protikonkurenčnem ravnanju, opisanem v tej odločbi, in da sta [predstavnik skupine Knauf na visoki ravni], [g. B in g. C], bila osebno vključena v tako ravnanje.

5. Komisija je ob upoštevanju vrste spornega ravnanja, njegovega dejanskega vpliva na trg mavčnih plošč, ki je po svoji naravi bil zelo koncentriran in oligopolen ter dejstva, da je zadevalo štiri glavne trge znotraj Evropske skupnosti, menila, da so podjetja, na katera je bila naslovljena izpodbijana odločba, zelo resno kršila člen 81(1) ES. Naslednjim podjetjem so bile naložene naslednje globe:

– BPB: 138,6 milijona EUR,

(496) Odločba je zaradi posebne zgradbe skupine Knauf naslovljena na Knauf Westdeutsche Gipswerke. Komisija ne more določiti posameznika na čelu skupine podjetij, ki tvorijo družbo. Zato ne obstaja pravna oseba, ki bi na čelu skupine lahko delovala kot organ, zadolžen za usklajevanje delovanja skupine in odgovoren za kršitve, ki so jih storila različna podjetja, ki jo sestavljajo.

– Gebrüder Knauf Westdeutsche Gipswerke KG: 85,8 milijona EUR,

7 – Glej člen 3 izpodbijane odločbe.

- (497) Podjetje Knauf Westdeutsche Gipswerke, katerega [predstavnik na visoki ravni] sta [g. B] in [g. C], je najprezentativnejša družba v tem podjetju. Zlasti kar zadeva podjetje Gebrüder Knauf Verwaltungsgesellschaft KG, katerega funkcija je upravljanje drugih družb skupine Knauf, je treba opozoriti, da je glede poslovnih prostorov in osebja vsaj delno odvisno od podjetja Knauf Westdeutsche Gipswerke.
- treba upoštevati za namene te odločbe, zadeva ‚podjetje‘ v smislu člena 81(1) Pogodbe, torej v tem primeru promet po vsem svetu, ki so ga dosegle vse družbe skupine Knauf, kakor je podjetje Knauf sporočilo Komisiji.⁴⁸

7. Komisija je v točkah 38 in 39 izpodbijane odločbe že prej prav tako navedla:

- (498) Da bi v teh okoliščinah zaradi popolnoma formalnih zadev preprečili oviranje ugotavljanja ravnanja [skupine] Knauf na trgu mavčnih plošč za namene uporabe pravil konkurence, Komisija meni, da mora podjetje Knauf Westdeutsche Gipswerke odgovarjati za vsa dejanja [skupine] Knauf. Družba Knauf Westdeutsche Gipswerke ni ugovarjala temu, da ji je Komisija poslala uradno obvestilo o ugotovitvah o možnih kršitvah, čeprav to jasno kaže namen Komisije, s katerim ji želi naprtiti vso odgovornost za ravnanje skupine Knauf.
- „(38) Ustanovljeno leta 1932, s sedežem in velikim industrijskim obratom v kraju Iphofen, Bavarska (Nemčija), podjetje Knauf sedaj obsega več družb, ki ne kotirajo na borzi in so še vedno v lasti približno [...] delničarjev, ki sodijo v družino Knauf. Podjetje se rado predstavlja kot družba v družinski lasti, Knauf Westdeutsche Gipswerke: ‚Družba Gebr. Knauf Westdeutsche Gipswerke, Iphofen, ustanovljena leta 1932, ni le eden od vodilnih proizvajalcev gradbenega materiala v Evropi,
- (499) Komisija meni, da glede na morebitno naložitev globe [...] promet, ki ga je
- 8 – Notranja sklicevanja izpuščena.

ampak tudi skupina, ki posluje po vsem svetu in katere dejavnosti niso omejene na proizvodnjo materialov na osnovi mavca. Podjetje Knauf kljub rasti ostaja družinsko podjetje v lasti družin Alfonsa in Karla Knaufa [...].⁴

B – Postopek pred Sodiščem prve stopnje

8. S tožbo, vloženo v sodnem tajništvu Sodišča prve stopnje 13. februarja 2003 in vpisano kot zadeva T-52/03, je podjetje Knauf Gips KG predlagalo razglasitev ničnosti izpodbijane odločbe v delu, v katerem ga ta odločba zadeva oziroma podredno, ustrezno zmanjšanje globe, ki bi mu bila naložena z izpodbijano odločbo ter predlog, naj Komisija plača stroške.

(39) Najstarejša družba v skupini Knauf je Knauf Westdeutsche Gipswerke, v kateri je zaposlenih veliko (več kot 1000) delavcev skupine; je komanditna družba, katere [predstavnika na visoki ravni] sta [g. B in g. C] [...] Poslovne prostore in osebe si deli z drugo družbo, Gebrüder Knauf Verwaltungsgesellschaft KG, tudi komanditno družbo, katere [predstavnika na visoki ravni] sta prav tako [g. B] in [g. C], njena naloga pa je upravljanje drugih družb v skupini Knauf. Omeniti je treba tudi, da imata obe komanditni družbi poleg istega vodstva tudi enako lastniško sestavo (iste osebe imajo natančno enak delež v kapitalu družbe). Gebrüder Knauf Verwaltungsgesellschaft KG ima na sedežu v kraju Iphofen zelo majhno število zaposlenih.“

9. Podjetje Knauf Gips KG je v svoji tožbi pri Sodišču prve stopnje navedlo osem tožbenih razlogov. Podjetje Knauf Gips KG je s prvim tožbenim razlogom zatrjevalo, da izpodbijana odločba krši njegovo pravico do obrambe. Podjetje Knauf Gips KG je med drugim trdilo, da izpodbijana odločba temelji na dokazih, ki mu kljub ustreznim zahtevam niso bili predloženi. Drugi tožbeni razlog podjetja Knauf Gips KG je temeljil na kršitvi člena 81(1) ES. Svoj tretji pritožbeni razlog je podjetje Knauf Gips KG opiralo na kršitev koncepta edinstvene kršitve. S četrtem tožbenim razlogom je podjetje Knauf Gips KG zatrjevalo, da izpodbijana odločba krši člen 15(2) Uredbe št. 17 glede zgornje meje globe. S svojim petim tožbenim razlogom je podjetje Knauf Gips KG zatrjevalo, da je izpodbijana odločba z izračunom globe kršila člen 253 ES in člen 15(2) Uredbe št. 17 ter splošna pravna načela. S svojim šestim tožbenim razlogom

je podjetje Knauf Gips KG zatrjevalo, da je Komisija kršila načelo enakega obravnavanja, ker ni znižala globe, ki mu je bila naložena, čeprav je s Komisijo sodelovalo v enaki meri kot BPB, katerega globa je bila znižana za 30%. S svojim sedmim tožbenim razlogom je podjetje Knauf Gips KG zatrjevalo, da je zaradi predolgega upravnega postopka prišlo do kršitve člena 6(1) Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter načela dobrega upravljanja. V svojem osmem in zadnjem tožbenem razlogu je podjetje Knauf Gips KG izpostavilo napačno uporabo prava in napako pri presoji v zvezi z določitvijo zamudnih obresti za zapadla plačila globe.

- podredno, Sodišču prve stopnje zadevo vrne v ponovno odločanje;
- bolj podredno, globo, naloženo tožeči stranki s členom 3 izpodbijane odločbe, primerno zniža, vendar najmanj za 54,51 milijona EUR;
- Komisiji naloži plačilo stroškov.

12. Komisija Sodišču predlaga, naj:

10. Sodišče prve stopnje je 8. julija 2008 razglasilo sodbo, s katero je zavrnilo tožbo, ki jo je vložilo podjetje Knauf Gips KG. Podjetju Knauf Gips KG je naložilo plačilo stroškov.

- pritožbo v celoti zavrne;
- pritožnici naloži plačilo stroškov.

IV – Pritožbeni postopek

11. Pritožnica je 19. septembra 2008 vložila pritožbo zoper izpodbijano sodbo. Pritožnica Sodišču predlaga, naj:

13. Pritožba zoper izpodbijano sodbo temelji na treh pritožbenih razlogih. Pritožnica s svojim prvim pritožbenim razlogom očita kršitev pravice do obrambe. Z drugim pritožbenim razlogom pritožnica očita kršitev člena 81(1) ES. Pritožnica s tretjim pritožbenim razlogom uveljavlja kršitev člena 15(2) Uredbe št. 17 in člena 81 ES.

- v celoti razveljavi izpodbijano sodbo;

14. Zaslišanje je potekalo 22. oktobra 2009.

V – Prvi pritožbeni razlog: kršitev pravice do obrambe

15. Pritožnica očita, da je Sodišče prve stopnje kršilo njeno pravico do obrambe zaradi nepravilne uporabe pravil, ki zadevajo, prvič, zavrnitev dostopa do obremenilnih dokumentov in, drugič, zavrnitev dostopa do razbremenilnih dokumentov.

A – Zavrnitev dostopa do obremenilnih dokumentov

postopkom pred Komisijo podjetje Knauf Gips KG ni imelo dostopa do odgovorov drugih podjetij, na katere je bilo naslovljeno uradno obvestilo o ugotovitvah o možnih kršitvah. Ker po mnenju navedenega sodišča dokumenti, ki zadevnim strankam v upravnem postopku niso bili predloženi, niso dostupni dokazi, se teh dokumentov – če se je Komisija v dokončni odločbi opirala na dokumente, ki niso bili vključeni v preiskovalni spis in niso bili predloženi pritožnici – ne sme upoštevati kot dokaze. Če pa so bili na voljo še drugi dokazni dokumenti, s katerimi so se stranke seznanile med upravnim postopkom in so z njimi bili posebej podprti sklepi Komisije, zaradi izločitve nepredloženega obremenilnega dokumenta kot dokaza ni mogoče ovreči utemeljenosti očitkov iz izpodbijane odločbe. Zato morajo po mnenju Sodišča prve stopnje zadevna podjetja dokazati, da bi bil rezultat, do katerega je prišla Komisija v odločbi, drugačen, če bi moral biti dokument, ki jim ni bil predložen in na katerega se je Komisija oprla pri ugotovitvi kršitve tega podjetja, izločen kot obremenilni dokaz.⁹

1. Izpodbijana sodba

16. Na prvi stopnji je podjetje Knauf Gips KG trdilo, da je izpodbijana odločba pretežno temeljila na obremenilnih dokazih, do katerih kljub ustreznim zahtevam ni imelo dostopa.

18. Sodišče prve stopnje je v točki 49 izpodbijane sodbe poudarilo, da je podjetje Knauf Gips KG, razen redkih izjem, zgolj naštevalo

17. Sodišče prve stopnje je v točki 41 izpodbijane sodbe potrdilo, da med upravnim

⁹ – Glej točke od 45 do 47 izpodbijane sodbe in navedeno sodno prakso.

dele izpodbijane odločbe, v katerih so bili omenjeni dokumenti, do katerih ni imelo dostopa. Sodišče je menilo, da takšno naštevavanje ni zadostovalo za izpolnitev obveznosti podjetja Knauf Gips KG, ki ga določa sodna praksa v zvezi z nepredloženimi obremenilnimi dokazi. Sodišče prve stopnje je nato prešlo na preučitev domnevne kršitve dostopa do obremenilnih dokazov v zvezi s pritožbami, ki jih je izrecno navedlo podjetje Knauf Gips KG.¹⁰ Sodišče prve stopnje je po preučitvi zadevnih dokumentov ugotovilo, da ugotovitev Komisije v izpodbijani odločbi ne bi bila drugačna, če bi zadevni dokumenti bili izločeni iz spisa. Vendar pa je Sodišče prve stopnje opozorilo, da bo zaradi popolnosti preučilo vsebino zadeve in odpravilo vse obremenilne elemente, izhajajoče iz odgovorov drugih podjetij, na katera je bilo naslovljeno uradno obvestilo o ugotovitvah možnih kršitev, da bi preverilo presojo Komisije o tem, ali so obstoj in učinki kršitve ugotovljeni v zadostni meri tudi ob odsotnosti teh elementov.¹¹

nepredloženih dokazov, ki jih je pritožnica navedla. Pritožnica meni, da po navedbi zadevnih dokazov in delov izpodbijane odločbe, ki temeljijo izključno na teh dokazih, niso potrebne dodatne navedbe za ugotovitev, da bi v primeru izločitve teh dokazov najmanj ti deli obrazložitve izpodbijane odločbe bili drugačni. Ker je očitno, da so deli, ki jih je opisala pritožnica, zadevali bistveni vidik kršitve v celoti, je jasno, da bi izpodbijana odločba bila popolnoma drugačna. Deli izpodbijane odločbe, ki jih je Sodišče prve stopnje dejansko preučilo (glej točke od 51 do 63 izpodbijane odločbe), niso odločilni, glede na to, da je pravica pritožnice do obrambe bila kršena že zaradi opiranja Komisije v drugih delih izpodbijane odločbe na nepredloženih obremenilnih dokazih, ki jih to sodišče ni preučilo.

2. Trditve strank

19. Pritožnica trdi, da je Sodišče prve stopnje nepravilno zavrnilo preučitev primerov

20. Komisija meni, da pritožba ne more privedi do razveljavitve sodbe, ker je pritožba pritožnice usmerjena le zoper razloge izpodbijane odločbe iz točk 49 in 50. Zadevni razlogi so bili vključeni zaradi popolnosti, saj v skladu s točko 63 izpodbijane odločbe Sodišče prve stopnje med preučevanjem vsebine izpodbijane sodbe zadevnih dokazov ni upoštevalo. Komisija prav tako meni, da pritožnica ni izpolnila zahtev, ki jih je Sodišče določilo s sodbo Aalborg Portland in drugi

10 – Glej točko 50 in naslednje.

11 – Glej točko 63 izpodbijane sodbe.

proti Komisiji¹² glede obremenilnih dokazov. V skladu s to sodbo Sodišče zadevno stranko poziva, naj dokaže, da bi rezultat, do katerega je Komisija prišla v svoji odločbi, bil drugačen. Splošno sklicevanje pritožnice na druge dele izpodbijane odločbe, v katerih so zadevni dokumenti zgolj omenjeni, ne zadostuje, saj bi sicer Sodišču prve stopnje bilo naloženo, naj dokaže vzročno zvezo med zavrnitvijo dostopa do zadevnih dokazov in domnevno kršitvijo pravice do obrambe.

3. Presoja

21. Najprej poudarjam, da pritožnica izpodbija ugotovitve Sodišča prve stopnje iz točk 49 in 50 izpodbijane sodbe. Pritožnica pa ni podala nobenega ugovora na podrobne ugotovitve Sodišča prve stopnje iz točk od 51 do 62 izpodbijane sodbe v zvezi s posebnimi pritožbami, ki jih je podjetje Knauf Gips KG podalo glede nekaterih dokazov.

12 – Sodba z dne 7. januarja 2004 (C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P in C-219/00 P, Recueil, str. I-123).

22. V nasprotju s trditvijo Komisije ugotovitve Sodišča prve stopnje iz točk 49 in 50 ter točk od 51 do 62 izpodbijane sodbe niso bile vključene zaradi celovitosti, pri čemer je to sodišče to lastnost izrecno pripisalo svojemu stališču iz točke 63 omenjene sodbe. Po mojem mnenju ustaljene sodne prakse, v skladu s katero Sodišče takoj zavrne pritožbe, usmerjene le zoper razloge, vključene izrecno zaradi celovitosti, ker ne morejo povzročiti razveljavitve sodbe, na katero je bila vložena pritožba¹³, ni mogoče neposredno uporabiti pri zadevnem pritožbenem razlogu.

23. Menim, da je trditev pritožnice o tem, da Sodišče prve stopnje ni preučilo primerov nepredloženih dokazov, ki jih je pritožnica navedla, očitno neutemeljena.

24. Podjetje Knauf Gips KG v bistvu trdi, da je Sodišče prve stopnje napačno sklepalo, da naštevanje delov izpodbijane odločbe, v katerih so bili omenjeni nepredloženi dokazi, ni zadostovalo za izpolnitev obveznosti, določene s sodno prakso, ki od zainteresirane stranke zahteva dokaz o tem, da bi bil rezultat, do

13 – Glej v tem smislu sklep z dne 25. marca 1996 v zadevi SPO in drugi proti Komisiji (C-137/95 P, Recueil, str. I-1611, točka 47); sodbi z dne 16. septembra 1997 v zadevi Blackspur DIY in drugi proti Svetu in Komisiji (C-362/95 P, Recueil, str. I-4775, točka 23) in z dne 25. januarja 2007 v združenih zadevah Sumitomo Metal Industries and Nippon Steel proti Komisiji (C-403/04 P in C-405/04 P, ZOdl., str. I-729, točka 106).

katerega je prišla Komisija v odločbi, drugačen, če bi moral biti dokument, ki ni bil sporočen in na katerega se je Komisija oprla pri obdolžitvi tega podjetja, izločen kot obremenilni dokaz.

25. V skladu z ustaljeno sodno prakso neposredovanje dokumenta pomeni kršitev pravice do obrambe le v primeru, ko zadevno podjetje dokaže, prvič, da se je Komisija opirala na ta dokument za utemeljitev svojega ugovora glede obstoja kršitve, in, drugič, da bi ugovor bilo mogoče dokazati le s sklicevanjem na ta dokument. Če bi bili na voljo še drugi dokazni dokumenti, s katerimi so se stranke seznanile med upravnim postopkom in so z njimi posebej podprti sklepi Komisije, zaradi izločitve nepredloženega obremenilnega dokumenta kot dokaza ne bi bilo mogoče ovreči utemeljenosti očitkov iz izpodbijane odločbe. Zadevna podjetja morajo dokazati, da bi bil rezultat, do katerega je prišla Komisija v odločbi, drugačen, če bi moral biti dokument, ki ni bil sporočen in na katerega se je Komisija oprla pri obdolžitvi tega podjetja, izločen kot obremenilni dokaz.¹⁴

26. Po mojem mnenju Sodišče prve stopnje ni nepravilno uporabilo prava, ko je presodilo, da zgolj naštevanje delov izpodbijane odločbe, v katerih so navedeni nepredloženi dokazi, ne zadostuje za to, da bi zadevnemu podjetju oprostili jasno obveznost, ki mu je bila naložena v skladu s sodno prakso v zadevi Aalborg Portland in drugi proti Komisiji.¹⁵

B – Zavrnitev dostopa do razbremenilnih dokazov in kršitev pravice do obrambe glede izmenjave informacij

27. Iz praktičnih razlogov bom v tem delu obravnaval drugi in tretji del prvega pritožbenega razloga pritožnice, saj oba zadevata drugi del prvega pritožbenega razloga podjetja Knauf Gips KG pred Sodiščem prve stopnje o zavrnitvi dostopa do razbremenilnih dokazov.¹⁶

14 – Glej v opombi 12 navedeno sodbo Aalborg Portland in drugi proti Komisiji, točke od 71 do 73 in tam navedena sodna praksa.

15 – Navedena v opombi 12.

16 – Glej točke od 67 do 78 izpodbijane sodbe.

1. Izpodbijana sodba

28. Sodišče prve stopnje je v točki 67 izpodbijane odločbe, sklicujoč se na sodbo Aalborg Portland in drugi proti Komisiji, navedlo, da je zadevno podjetje, kadar razbremenilni dokument ni posredovan, dolžno zgolj dokazati, da bi njegova nepredložitev na njegovo škodo lahko vplivala na potek postopka in vsebino odločbe Komisije. Za podjetje zadostuje, če dokaže, da bi lahko razbremenilne dokumente uporabilo v svojo obrambo, kajti če bi se lahko nanje opiralo v upravnem postopku, bi lahko podalo dokaze, ki se niso ujemali z ugotovitvami Komisije v tej fazi in bi zato lahko imeli določen vpliv na presojo Komisije v katerikoli odločbi, ki jo je izdala, vsaj kar zadeva težo in trajanje ravnanja, za katerega je bilo obtoženo in v skladu s tem, višino globe. Možnost, da bi dokument, ki ni bil predložen, lahko vplival na potek postopka in vsebino odločbe Komisije, je mogoče ugotoviti le, če predhodni pregled določenih dokazov pokaže, da bi nepredloženi dokumenti lahko – glede teh dokazov – imeli pomen, ki se ga ne bi smelo spregledati.¹⁷

¹⁷ – Sodba Aalborg Portland in drugi proti Komisiji, navedena v opombi 12, točke od 74 do 76.

29. Potem ko je Sodišče prve stopnje pritožnici omogočilo dostop do odgovorov – ki niso zaupne narave – drugih proizvajalcev na uradno obvestilo o ugotovitvah o možnih kršitvah Komisije, je ocenilo, da četudi bi se podjetje Knauf Gips KG med upravnim postopkom lahko opiralo na te dokumente, slednji na presojo Komisije ne bi mogli vplivati.¹⁸

2. Trditve strank

30. Pritožnica meni, da je Sodišče prve stopnje v točki 65 izpodbijane sodbe nepravilno povzelo trditve iz njene pritožbe v zadevi T-52/03 in pripombe iz posebnega dokumenta z dne 7. julija 2006 o tem, da ji je Komisija zavrnila dostop do razbremenilnih dokazov. Ugotovitve tega sodišča v točkah 64 do 79 izpodbijane sodbe zato kršijo pravico do obrambe pritožnice in so neutemeljene.

31. Pritožnica prav tako meni, da je Sodišče prve stopnje nepravilno uporabilo sodno prakso Sodišča o razbremenilnih dokazih. Po

¹⁸ – Glej točko 78 izpodbijane sodbe.

mnenju pritožnice ji ni potrebno dokazati, da bi odločba Komisije bila po vsebini drugačna, če bi pritožnica imela dostop do odgovorov, ki so jih podali drugi proizvajalci na uradno obvestilo o ugotovitvah o možnih kršitvah, ampak le, da bi lahko uporabila te dokumente za svojo obrambo.¹⁹ Pritožnica meni, da je Sodišče prve stopnje v točkah od 70 do 78 izpodbijane sodbe nepravilno preverilo, ali bi nekateri razbremenilni dokazi, ki jih je omenila pritožnica, lahko vplivali na rezultat izpodbijane odločbe.

32. Pritožnica izpodbija tudi ugotovitev Sodišča, da odgovor podjetja BPB na uradno obvestilo o ugotovitvah o možnih kršitvah ne vsebuje razbremenilnih dokazov.²⁰ Pritožnica trdi, da se v skladu s splošnimi dokaznimi načeli izjave drugih zainteresiranih strank štejejo za dokaze. Poleg tega dejstvo, da je pritožnica podala enake trditve, ne spremeni narave izjav, ki so jih podale druge zainteresirane stranke.

33. Pritožnica trdi, da Sodišče prve stopnje ni preučilo izjave iz točke 4.1.16 odgovora

podjetja BPB o tem, da je sestanek v Londonu bil zgolj spontana razprava. Sodišče prve stopnje tudi ni preučilo izjave podjetja BPB iz točke 4.2.3 njenega odgovora o tem, da številke, ki so si jih izmenjali podjetje BPB in njegovi konkurenti, niso bile upoštevane pri postopku načrtovanja v podjetju BPB. Sodišče prve stopnje prav tako ni preučilo pomembnosti dokazov v zvezi z ugotavljanjem obstoja sestankov v Bruslju in Haagu leta 1997 in 1998, ki sta sledila domnevnemu prvemu sestanku v Versaillesu. Podjetje Knauf Gips KG je v dokumentu z dne 7. julija 2006 navedlo, da iz točk 4.3.28 in 4.3.34 odgovora podjetja BPB izhaja, da na sestanku v Versaillesu ni prišlo do sklepanja sporazuma s protikonkurenčnim ciljem. V zvezi s sestankoma v Bruslju in Haagu je Komisija le ugotovila, da sta stranki upoštevali domnevni sporazum, dosežen v Versaillesu. Točki 4.3.28 in 4.3.34 odgovora podjetja BPB v zvezi s sestankom v Versaillesu pa bi bilo mogoče uporabiti za dokaz o tem, da je bil sklep v zvezi s sestanki v Bruslju in Haagu neutemeljen.

34. Komisija je ponovila trditve, ki jo je navedla pred Sodiščem prve stopnje in ki je to sodišče ni obravnavalo. Komisija ugotavlja, da je svoji zavrnitvi, s katero pritožnici ni odobrila dostopa do odgovorov drugih proizvajalcev na uradno obvestilo o ugotovitvah o možnih kršitvah, priložila navedbo o pravnih sredstvih, ki so pritožnici na voljo. Glede na to, da se pritožnica o zadevi ni pritožila pooblaščenca za zaslišanje in zato ni izčrpala

19 – Glej zlasti sodbo z dne 8. julija 1999 v zadevi Hercules Chemicals proti Komisiji (C-51/92 P, Recueil, str. I-4235, točka 81).

20 – Glej točke od 70 do 77 izpodbijane sodbe.

vseh pravnih sredstev, ki jih je imela na voljo v upravnem postopku, je dajala vtis, da ne bo nadaljevala s svojo zahtevo. Komisija zato meni, da pritožnica ni imela pravice sklicevati se na kršitev pravice do obrambe pred Sodiščem prve stopnje, saj bi pravico dostopa do spisa bilo treba obravnavati v upravnem postopku.

zadevni nepredloženi dokazi bili koristni za njeno obrambo. Komisija tudi meni, da je trditev pritožnice iz točke 33 zgoraj dejansko nepravilna.

3. Presoja

35. Komisija meni, da je Sodišče prve stopnje pravilno uporabilo načelo iz sodbe Aalborg Portland in drugi proti Komisiji²¹ glede razbremenilnih dokazov. Komisija prav tako meni, da izpodbijana sodba ne izkrivlja trditev pritožnice.

37. Najprej bom obravnaval trditev Komisije iz točke 34 zgoraj. Komisija namreč trdi, da sta drugi in tretji del prvega pritožbenega razloga pritožnice nedopustna, saj pritožnica ni izčrpala vseh pravnih sredstev, ki jih je imela na voljo glede dostopa do zadevnih dokumentov v upravnem postopku pred Komisijo.

36. Komisija meni, da trditve pritožnice v točki 31 zgoraj niso dopustne, saj pritožnica zgolj ponavlja trditve, ki jih je podala pred Sodiščem prve stopnje in predlaga, naj Sodišče opravi novo presojno njenih trditev. Pritožnica prav tako ni dokazala, kako bi

38. Menim, da je to trditev treba zavrniti. Prvič, Komisija ni ugotovila, da jo je pritožnica namerno zavajala oziroma da v upravnem postopku ni ravnala v dobri veri v zvezi z zadevnimi nepredloženimi dokumenti. Samo dejstvo, da pritožnica ni izčrpala svojih pravnih sredstev pred Komisijo, te ne bi moglo neustrezno napeljati na mnenje, da pritožnica ne bo nadaljevala s svojo zahtevo po dostopu do zadevnih dokumentov pred sodišči

21 – Navedeno v opombi 12.

Skupnosti.²² Drugič, zaradi pomanjkanja zakonske določbe, ki bi posebej zahtevala od zainteresirane strani, da izčrpa razpoložljiva pravna sredstva, ki jih ima na voljo v upravnem postopku pred Komisijo, menim, da bi uvedba takega pogoja povzročila neustrezno omejevanje pravice do obrambe te stranke in ji preprečila popoln dostop do pravnega varstva.²³

39. V zvezi s trditvijo pritožnice, navedeno v točki 30 zgoraj, o tem, da so v točki 65 izpodbijane odločbe njene trditve bile nepravilno povzete, je treba omeniti, da so natančno te trditve navedene v točki 43 poročila sodnika poročevalca o zaslišanju pred Sodiščem prve stopnje, ki je potekalo 23. januarja 2007.

40. Namen poročila sodnika poročevalca je v skladu s sodno prakso Sodišča predstaviti v obliki povzetka dejanske in pravne elemente zadeve ter pritožbene razloge in trditve strank, pred zaslišanjem ali po njem pa lahko stranke zahtevajo popravke ali izrazijo zadržke. Sodniki Sodišča prve stopnje, ki so sodelovali v razpravah, so poleg tega v celotnem postopku imeli dostop do vseh dokumentov, vključenih v spis.²⁴

22 – Glej po analogiji sodbo z dne 16. novembra 2000 v zadevi SCA Holding proti Komisiji (C-297/98 P, Recueil 2000, str. I-10101, točka 37). Sodišče je poleg tega v točkah od 101 do 106 sodbe Aalborg Portland in drugi proti Komisiji (navedena v opombi 12) poudarilo, da lahko Sodišče prve stopnje v okviru pritožbe, vložene pri njem zoper odločbo o zaključku upravnega postopka, naroči ukrepe procesnega vodstva in ureditev popolnega dostopa do spisa za ugotovitev, ali je zavrnitev Komisije glede razkritja ali posredovanja dokumenta lahko škodljiva za obrambo zadevnega podjetja. Ker se ta preučitev omejuje na sodni nadzor pritožbenih razlogov, njen namen ali učinek ni zamenjava celovite preiskave zadeve v okviru upravnega postopka. Jasno je, da se zaradi prepozna razkritja dokumentov iz spisa podjetje, ki je vložilo pritožbo zoper odločbo Komisije, ne bo znašlo v položaju, v katerem bi bilo, če bi se lahko opiralo na te dokumente pri predložitvi svojih pisnih in ustnih stališč Komisiji. Zaradi različnega namena in obsega dovoljenja za dostop do spisa na Sodišču prve stopnje in Komisiji ocenjujem, da pritožni dejstvo, da v upravnem postopku ni izčrpala vseh pravnih sredstev, ne more odvzeti pravice, da pred sodišči Skupnosti sproži vprašanje zavrnitve dostopa.

23 – Glej po analogiji sodbo z dne 12. decembra 1991 v zadevi Hilti proti Komisiji (T-30/89, Recueil 1991, str. II-1439, točka 38). Poleg tega bi lahko Sodišče, v primeru, ko bi trditev pritožnika glede razbremenilnega značaja nerazkritih dokumentov bila uspešna, in če bi ugotovilo, da ta stranka ni uporabila pravnega sredstva v upravnem postopku, do katerega je imela dejanski dostop, upoštevalo zamudno ravnanje te stranke pri odločanju o stroških v skladu s členom 69(3) Poslovnika Sodišča, ki med drugim določa, da lahko Sodišče tudi uspešni stranki naloži plačilo stroškov, za katere Sodišče meni, da jih je brez utemeljenega razloga ali zlonamerno povzročila nasprotni stranki.

41. Poročilo sodnika poročevalca v zvezi z zadevo T-52/03 je bilo 11. decembra 2006 poslano strankam iz sodne pisarne Sodišča prve stopnje, te pa so bile pozvane, naj pred zaslišanjem posredujejo pripombe na to poročilo. V nasprotju s Komisijo, ki je 15. januarja 2007 posredovala pisne pripombe v zvezi z zadevnim poročilom, podjetje Knauf Gips

24 – Sodba z dne 22. aprila 1999 v zadevi Kernkraftwerke Lippe-Ems proti Komisiji (C-161/97 P, Recueil, str. I-2057, točka 58).

KG ni poslalo nobenih stališč. Na obravnavi 23. januarja 2007 podjetje Knauf Gips KG prav tako ni ugovarjalo glede povzetka njegovih zahtevkov in trditve iz poročila sodnika poročevalca. V zapisniku obravnave, ki ga je sestavil sodni tajnik v skladu s členom 63 Poslovnika Sodišča prve stopnje, podpisala pa sta ga predsednik in sodni tajnik in ki predstavlja javno listino, se odraža odsotnost takega ugovora.

42. Glede na to, da podjetje Knauf Gips KG ni ugovarjalo poročilu sodnika poročevalca v zadevi T-52/03 in ker je sestava Sodišča prve stopnje v celotnem postopku imela dostop do vseh dokumentov, ki so v tej zadevi sestavljali sodni spis, menim, da je pritožbeni razlog iz točke 30 zgoraj treba zavrniti.

43. Zaradi celovitosti bi poudaril, da ugotovitve Sodišča prve stopnje v točkah od 68 do 77 izpodbijane sodbe jasno kažejo, da je sodišče podrobno preučilo pritožbene razloge, ki jih je podalo podjetje Knauf Gips KG²⁵ v zvezi z zavrnitvijo Komisije, da bi mu dodelila dostop do razbremenilnih dokazov.

25 – V njegovi pritožbi v zadevi T-52/03 in posebnem dokumentu, ki ga je sestavilo podjetje Knauf Gips KG 7. julija 2006. Glej sklic na zadevni dokument v točki 68 izpodbijane sodbe.

44. V zvezi s trditvijo pritožnice, da je Sodišče prve stopnje nepravilno uporabilo sodno prakso Sodišča glede razbremenilnih dokazov, za podjetje zadostuje, če dokaže, da bi lahko uporabilo razbremenilne dokumente v svojo obrambo, namreč, če bi se nanje lahko oprlo v upravnem postopku, bi lahko predložilo dokaze, ki se niso ujemali z ugotovitvami Komisije v tisti fazi in bi zato lahko imeli nekaj vpliva na presojo Komisije pri odločbi, ki jo je izdala, vsaj glede teže in trajanja ravnanja, za katero je bilo obtoženo in s tem višine globe. Možnost, da bi dokument, ki ni bil razkrit, lahko vplival na potek postopka in na vsebino odločbe Komisije je mogoče ugotoviti le, kadar predhodna preučitev določenih dokazov pokaže, da bi dokumenti, ki niso bili razkriti lahko – v zvezi s temi dokazi – bili imeli pomen, ki ga ne bi bili smeli spregledati.²⁶

45. Sodišče prve stopnje se je v točki 67 izpodbijane sodbe izrecno sklicevalo na zgornjo sodno prakso glede nepredloženih razbremenilnih dokazov. Poleg tega je Sodišče prve stopnje v točki 78 izpodbijane sodbe ugotovilo, da v primeru, ko bi podjetje Knauf Gips KG imelo dostop do zadevnih dokumentov

26 – Sodba Aalborg Portland in drugi proti Komisiji, navedena v opombi 12, točke od 74 do 76.

v upravnem postopku, ti dokumenti ne bi mogli vplivati na presojo Komisije.

46. Ne glede na celovito ugotovitev Sodišča prve stopnje v točki 78 izpodbijane sodbe opozarjam, da je besedilo točke 74 izpodbijane sodbe, v kateri sodišče navaja, da točka 4.2.1 odgovora BPB „ni mogla spremeniti končnega rezultata“ precej neprimerna v okviru razbremenilnih dokazov in nekoliko spominja na sodno prakso, ki se uporablja za nepredložene obremenilne dokaze.²⁷ Vendar pa menim, da uporaba takega izrazoslovja ne more povzročiti neveljavnosti izpodbijane sodbe. Po mojem mnenju zgolj izjave, brez dodatnih dokazil, ki jo poda druga udeleženka omejevalnega sporazuma, s katero želi zanikati protikonkurenčno naravo ali učinek izmenjave informacij, ni mogoče šteti za razbremenilne dokaze.

47. Zato menim, da je trditev iz točke 31 zgoraj treba zavreči.

48. V zvezi s trditvami pritožnice v točkah 31 in 32 zgoraj, v katerih ugovarja ugotovitvi Sodišča prve stopnje, da nekateri deli odgovora BPB na uradno obvestilo o ugotovitvah o možnih kršitvah ne vsebujejo razbremenilnih dokazov, je treba upoštevati, da ocena dejstev, ki jo je podalo Sodišče prve stopnje, ne predstavlja – razen kadar je izkrivljen jasen pomen dokazov, ki so mu bili predloženi – pravnega vprašanja, ki je predmet nadzora Sodišča.²⁸

49. Po mojem mnenju se je presoja, ki jo je opravilo Sodišče prve stopnje v točkah od 67 do 78 izpodbijane sodbe, nanašala na vprašanje, ali so deli odgovora BPB na sporočilo Komisije o povodih za tožbo pomenili razbremenilne dokaze in bi jih podjetje Knauf Gips KG lahko uporabilo v svojo obrambo. Zaradi tega je zadevala dejansko vprašanje.²⁹ Glede na to, da ni nobene trditve, da je Sodišče prve stopnje izkrivljalo dejstva, je pritožbo pritožnice zoper presojo Sodišča prve stopnje po mojem mnenju treba zavreči kot nedopustno.

50. V zvezi s trditvijo iz točke 33 zgoraj, da Sodišče prve stopnje ni preučilo trditev

27 – In ki zahteva, da podjetje dokaže, da bi bil rezultat, do katerega je prišla Komisija v odločbi, drugačen, če bi moral biti dokument, ki mu ni bil sporočen in na katerega se je Komisija oprla pri obdolitvi tega podjetja, izločen kot obremenilni dokaz.

28 – Sodba z dne 15. oktobra 2002 v združenih zadevah Limbursge Vinyl Maatschappij in drugi proti Komisiji (C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, od C-250/99 P do C-252/99 P in C-254/99 P, Recueil, str. I-8375, točka 330).

29 – Sodba Limbursge Vinyl Maatschappij in drugi proti Komisiji, navedena v opombi 28, točka 331.

podjetja Knauf Gips KG glede točke 4.1.16 odgovora podjetja BPB, menim, da ji ni mogoče pritrčiti. Bistvo točke 4.1.16 odgovora podjetja BPB na uradno obvestilo o ugotovitvah o možnih kršitvah je, da „je konkurenca na različnih evropskih trgih še naprej intenzivna“ kljub „domnevnemu dogovoru“, doseženem na sestanku v Londonu. Sodišče prve stopnje je vprašanje stalne konkurence dejansko obravnavalo v točkah 72 in 75 izpodbijane sodbe. Menim, da je očitek, da Sodišče prve stopnje ni preučilo trditve podjetja Knauf Gips KG glede točke 4.2.3 odgovora podjetja BPB na uradno obvestilo o ugotovitvah o možnih kršitvah, kjer je navedeno, da številke, ki so si jih izmenjali podjetje BPB in njegovi konkurenti, niso bile upoštevane v postopku načrtovanja v podjetju BPB, treba zavriniti glede na točko 74 izpodbijane sodbe. V točki 74 izpodbijane sodbe je izrecno obravnavan očitek podjetja BPB, da je z informacijami, ki so bile izmenjane, bil seznanjen le g. D, član uprave podjetja Gyproc in generalni direktor podjetja BPB.

razbremenilni dokaz, menim, da sodišče ni storilo napake, ker ni obravnavalo očitka podjetja Knauf Gips KG glede sestankov v Bruslju in Haagu.

52. Zato menim, da bi Sodišče prvi pritožbeni razlog moralo v celoti zavriniti.

VI – Drugi pritožbeni razlog: kršitev člena 81 ES

A – Trditev

51. Iz točke 76 izpodbijane sodbe tudi jasno izhaja, da je Sodišče prve stopnje preučilo točki 4.3.28 in 4.3.34 odgovora podjetja BPB v zvezi s sestankom v Versaillesu in ugotovilo, da se njihova vsebina ne šteje za razbremenilni dokaz. Glede na to, da je trditev podjetja Knauf Gips KG o sestankih v Bruslju in Haagu leta 1997 oziroma 1998 bila odvisna od ugotovitve Sodišča prve stopnje o tem, da se točki 4.3.28 in 4.3.34 odgovora podjetja BPB v zvezi s sestankom v Versaillesu štejeta za

53. Pritožnica trdi, da so točke od 140 do 298 izpodbijane sodbe brez zadostne vsebinske podlage, kajti Sodišče prve stopnje se je pri svoji ugotovitvi o kršitvi člena 81(1) ES opiralo na nepredložene obremenilne dokaze. Poleg tega Sodišče prve stopnje ni spoštovalo

svoje izjave iz točke 63 izpodbijane sodbe, da pri preučitvi vsebine izpodbijane sodbe ne bo upoštevalo zadevnih dokazov.

54. Pritožnica trdi, da tudi z upoštevanjem nedopustnih dokazov ugotovitev Sodišča prve stopnje glede petih elementov kršitve pritožnice ne podpira ugotovitve o kršitvi člena 81(1) ES. Po mnenju Sodišča prve stopnje je zadevno kršitev sestavljalo pet delov, in sicer sestanek v Londonu leta 1992, izmenjava informacij o prodajnih količinah v Nemčiji, Franciji, Beneluksu in Združenem kraljestvu med letoma 1992 in 1998, izmenjavo informacij o zvišanju cen v Združenem kraljestvu v letih od 1992 do 1998, dogovori o tržnih deležih v Nemčiji (sestanki v Versaillesu, Bruslju in Haagu) od junija 1996 in dogovor o zvišanju cen v Nemčiji od leta 1996. Toda na podlagi ugotovitev dejstev Sodišča prve stopnje nobena od teh situacij ne izpolnjuje meril za ugotovitev kršitve v skladu s členom 81(1) ES. Pritožnica kritizira tudi različne vidike odločitve Sodišča prve stopnje v zvezi s petimi elementi ali značilnostmi iz točk od 140 do 298 izpodbijane sodbe.

55. Komisija meni, da je drugi pritožbeni razlog pritožnice nedopusten, saj pritožnica zgolj izpodbija ugotovitve dejstev Sodišča prve stopnje. Komisija prav tako ugotavlja, da pritožnica ne zanika obstoja edinstvene, nepretrgane kršitve, na kateri temelji izpodbijana sodba. Drugi pritožbeni razlog pritožnice temelji na domnevi, da nobeden od delov ali elementov kršitve, ki se skupaj štejejo za kršitev, sam po sebi ne krši člena 81 ES. Pritožnica tako napačno razume bistveno točko izpodbijane sodbe in presojo dokazov, ki jo je opravilo Sodišče prve stopnje. S sklicevanjem na zadevo Aalborg Portland in drugi proti Komisiji³⁰ je Sodišče prve stopnje menilo, da je obstoj protikonkurenčnega ravnanja ali dogovora treba ugotavljati na podlagi več naključij in indicev, ki se lahko skupaj, kadar ni druge ustrezne razlage, štejejo za dokaz o kršitvi pravil konkurence. Sodišče prve stopnje je izpostavilo, da je sodno prakso mogoče prenesti na pojem edinstvene, nepretrgane kršitve, saj vsako ravnanje te vrste potrjuje obstoj take kršitve.

56. Komisija prav tako meni, da trditev pritožnice iz točke 53 zgoraj ni dopustna, saj

30 – Navedena v opombi 12.

pritožnica ni opredelila delov izpodbijane sodbe, ki jih kritizira, in se zgolj v zbirni obliki sklicuje na točke od 140 do 298 izpodbijane sodbe.

B – Presoja

57. Iz točke 299 izpodbijane sodbe je jasno razvidno, da je podjetje Knauf Gips KG na Sodišču prve stopnje trdilo, da ga ni mogoče obtožiti zaradi sodelovanja pri edinstveni nepretrgani kršitvi v daljšem obdobju, kar vodi do znižanja teže kršitve in zastaranja posameznih dejanj, ki so se domnevno zgodila več kot pet let pred začetkom postopka.

58. Sodišče prve stopnje je v točki 306 izpodbijane sodbe ugotovilo, da iz točke 479 izpodbijane sodbe jasno izhaja, da „vrsta sporazumov in usklajeno ravnanje v tej zadevi predstavljata vrsto dejanj zadevnih podjetij, ki uresničujejo skupen gospodarski cilj, namreč omejevanje konkurence in da pomenijo

različne oblike zapletenega, neprekinjenega dogovora, katerega predmet in učinek je bil omejiti konkurenco. Glede na to, da so zgoraj omenjeni dogovori in usklajeno ravnanje brez prekinitve od leta 1992 do leta 1998 v veliki meri odražali skupno željo strank, da stabilizirajo in torej omejijo konkurenco na najmanj nemškem, francoskem, britanskem in beneluškem trgu mavčnih plošč, Komisija kršitev označuje kot edinstveno, kompleksno in nepretrgano.“ Zato je v členu 1 izpodbijane sodbe med drugim navedeno, da je pritožnica „s sodelovanjem v vrsti sporazumov in usklajenega ravnanja v sektorju mavčnih plošč kršila člen 81(1) Pogodbe.“³¹ Z uporabo sodne prakse iz sodbe Aalborg Portland in drugi proti Komisiji³² je Sodišče prve stopnje zavrnilo pritožbeni razlog podjetja Knauf Gips KG zoper opredelitev zadevnega ravnanja kot edinstvene, nepretrgane kršitve.³³

59. Za pritožnico ni bila vprašljiva ugotovitev Sodišča prve stopnje o obstoju edinstvene, nepretrgane kršitve člena 81(1) ES v tej pritožbi. Pritožnica želi dokazati, da nobeden od petih elementov ali značilnosti kršitve skupaj ali ločeno ne podpira ugotovitve o kršitvi člena 81(1) ES. Glede na to, da izpodbijana odločba, kakor tudi izpodbijana sodba temeljita na obstoju edinstvene, nepretrgane kršitve, sicer sestavljene iz različnih elementov, menim, da pritožnica nima razloga za trditev, da

31 – Glej točko 307 izpodbijane sodbe.

32 – Glej točko 309 izpodbijane sodbe; zadeva, navedena v opombi 12.

33 – Glej točko 321 izpodbijane sodbe.

ti posamezni elementi ne pomenijo kršitve člena 81(1) ES. Zato menim, da je zadevno trditev treba zavrniti.

60. Glede na to, da pritožnica ni posebej opredelila elementov obremenilnih dokazov, na katere naj bi se Sodišče prve stopnje sklicevalo v svoji ugotovitvi v točkah od 140 do 298 izpodbijane sodbe, menim, da je zaradi nenatančnosti to trditev treba zavreči kot nedopustno.

61. Zato menim, da bi Sodišče moralo drugi pritožbeni razlog zavrniti.

VII – Tretji pritožbeni razlog: kršitev člena 15 Uredbe št. 17 in člena 81 ES

A – Trditev

62. Pritožnica trdi, da je Sodišče prve stopnje kršilo člen 15 Uredbe št. 17 z upoštevanjem

prometa podjetij iz skupine Knauf pri izračunavanju 10-odstotne zgornje meje, ki jo nalaga ta določba. Meni, da Sodišče prve stopnje ni pravilno uporabilo prava, ko je ugotovilo, da je pritožnica z drugimi podjetji v skupini Knauf ustanovila gospodarsko enoto, in ko je menilo, da je pritožnica bila odgovorna za dejanja skupine Knauf.

63. Pritožnica meni, da Sodišče prve stopnje v točki 348 izpodbijane sodbe ni ravnalo objektivno in nepristransko. Pritožnica izpodbija ugotovitev Sodišča prve stopnje, da je podjetje Gebrüder Knauf Verwaltungsgesellschaft KG od zadevne kršitve imelo korist.

64. Pritožnica prav tako trdi, da je Sodišče prve stopnje nepravilno sklepalo, da je pritožnica skupaj s podjetjem Gebrüder Knauf Verwaltungsgesellschaft KG in njegovimi hčerinskimi družbami sestavljalo gospodarsko enoto.

65. Pritožnica zanika devet dejavnikov, na katere je Sodišče prve stopnje oprlo svojo ugotovitev o gospodarski enoti. Pritožnica meni, da zadeve Stora Kopparbergs Bergslags proti Komisiji³⁴ ni mogoče uporabiti, saj pritožnica ne nadzira nobenega drugega podjetja in nobeno drugo podjetje ne nadzira nje. Pritožnica tudi nima nobenega deleža v podjetjih, povezanih z Gebrüder Knauf Verwaltungsgesellschaft KG. Po mnenju pritožnice

³⁴ – Sodba z dne 16. novembra 2000 (C-286/98 P, Recueil 2000, str. I-9925).

tudi ni mogoče uporabiti sodne prakse glede trgovskih zastopnikov³⁵ iz točk 350, 351 in 355 izpodbijane sodbe. Pritožnica meni, da tudi sodbe HFB in drugi proti Komisiji³⁶ iz točk od 343 do 346 izpodbijane sodbe ni mogoče uporabiti, kajti v navedeni zadevi je ugotovitev o gospodarski enoti temeljila na dejstvu, da je vse delnice v različnih podjetjih imela v lasti ista oseba. V tej zadevi pa sta podjetje pritožnice in podjetje Gebrüder Knauf Verwaltungsgesellschaft KG v lasti 22 delničarjev, izmed katerih ima vsak manjšinski delež.

66. Ugotovitev o gospodarski enoti tudi ne more temeljiti na dejstvu, da pritožnico in druga podjetja nadzorujejo številni delničarji, ki sodijo v družine Knauf. Ugotovitev o skupnem nadzoru se izvzame, kadar so med delničarji mogoče spremembe večine ali različni večinski deleži. V zvezi z zadevo Baustahlgewebe proti Komisiji³⁷ sta Sodišče prve stopnje v svoji sodbi, Komisija pa v svoji odločbi ugotovila, da ni bilo gospodarske enote v primeru štirih manjšinskih delničarjev. Z družinsko pogodbo, omenjeno v točki 349 izpodbijane sodbe, zadevna podjetja niso postala predmet skupnega nadzora.

67. Pritožnica meni, da je izpodbijana sodba v nasprotju s sodno prakso Sodišča, zlasti s sodbo Aristrain proti Komisiji,³⁸ s katero je Sodišče ugotovilo, da preprosto dejstvo, da ima delniški kapital dveh ločenih gospodarskih družb v lasti ista oseba ali ista družina, samo po sebi ne zadošča za ugotovitev obstoja gospodarske enote med tema dvema podjetjema, zaradi česar bi v skladu s pravom o konkurenci Skupnosti dejanja enega podjetja lahko bila pripisana drugemu in da je eno odgovorno za plačilo globe za drugo podjetje.

68. Pritožnica meni, da ni nobenih drugih pravnih razlogov, ki utemeljujejo ugotovitev o gospodarski enoti. Dejstvo, da sta ista delničarja upravljala vse družbe Knauf, je nepomembno (točka 345 izpodbijane sodbe). V točki 346 izpodbijane sodbe je Sodišče prve stopnje navedlo, da ni dokaza o tem, da dva bratranca Knauf, g. B in g. C, nista zastopala skupine Knauf v okviru raznih oblik kršitve. Pritožnica trdi, da izjava Sodišča prve stopnje krši načelo *in dubio pro reo*. Poleg tega dejstvo, da iste osebe zastopajo različna podjetja,

35 – Sodba z dne 11. decembra 2003 v zadevi Minoan Lines proti Komisiji (T-66/99, Recueil, str. II-5515).

36 – Sodba z dne 20. marca 2002 (T-9/99, Recueil, str. II-1487).

37 – Sodba z dne 6. aprila 1995 (T-145/89, Recueil, str. II-987).

38 – Sodba z dne 2. oktobra 2003 (C-196/99 P, Recueil, str. I-11005).

ne pomeni, da podjetja z vidika konkurence niso avtonomna. Pritožnica prav tako meni, da ugotovitev iz točke 346 izpodbijane sodbe, v skladu s katero so se številke o prometu, izmenjane med kršitvijo, nanašale na različna podjetja v skupini Knauf, ne nakazuje ničesar glede strukturnih odnosov med udeleženci ali podjetji, na katera se je izmenjava nanašala in s tem obstoja gospodarske enote. Poleg tega pritožnica ocenjuje, da je ugotovitev iz točke 347 izpodbijane sodbe, v skladu s katero obstoj gospodarske enote tudi temelji na dejstvu, da je podjetje Knauf Gips KG na zahtevo Komisije poleg svojih lastnih številok o prometu tej poslalo tudi številke o prometu drugih podjetij znotraj skupine Knauf, pravno neučinkovita. Zadevne informacije so bile posredovane na podlagi preverjanj, zato da Komisija ne bi mislila, da je bilo razkritje podatkov nezadovoljivo. Pritožnica meni, da je izjava iz točke 356 izpodbijane sodbe, ki podpira ugotovitev obstoja gospodarske enote, nasprotujoča. Dejstvo, da je pritožnica edina družba, ki ga ne upravlja podjetje Gebrüder Knauf Verwaltungsgesellschaft KG, ne pojasni, zakaj je bila globa naložena pritožnici in ne podjetju Gebrüder Knauf Verwaltungsgesellschaft KG. Ni jasno, zakaj je pritožnico treba obravnavati kot gospodarsko enoto s podjetjem Gebrüder Knauf Verwaltungsgesellschaft KG, saj je pritožnica od slednjega neodvisna. Pritožnica ugovarja ugotovitvi iz točke 357 izpodbijane sodbe, da – glede na to, da je bila „večina“ dokumentov, najdenih med preiskavami, opremljenih z glavo pritožnice – pritožnica zastopa skupino Knauf. Pritožnica meni, da pravila o razlagi, v skladu s katerim je mogoče sklepati, da oseba, ki sestavi „večino“ dokumentov, samodejno „zastopa“ druge udeležence v kršitvi, ne podpirajo pravni sistemi držav članic ali kartelno pravo Skupnosti. Prav tako ni jasno, kako je Komisija med preiskavo izbrala zadevne dokumente izmed vseh razpoložljivih dokumentov. Po mnenju pritožnice je izjava iz točke 357 izpodbijane sodbe o tem, da ni nobenega dvoma, da pritožnica usklajuje poslovne dejavnosti skupine Knauf na ustreznem trgu, diametralno

nasprotna izjavi iz točke 337 izpodbijane sodbe o tem, da „zato ne obstaja pravna oseba, ki bi lahko delovala kot organ na njenem čelu, zadolžen za usklajevanje delovanja skupine, odgovorna za storjene kršitve“. Izjava iz točke 358 izpodbijane sodbe o tem, da je pritožnica bila edina sogovornica s Komisijo v upravnem postopku, ni pravno podprta in izhaja iz dejstva, da je v spremnem dopisu uradnega obvestila o ugotovitvah o možnih kršitvah z dne 19. aprila 2001 Komisija sprožila uradni postopek le zoper pritožnico, čeprav so preiskave potekale tudi v drugih podjetjih. Pritožnica trdi, da so njeni odvetniki odgovorili na uradno obvestilo o ugotovitvah možnih kršitev v imenu in na račun pritožnice.

69. Pritožnica ugovarja tudi izjavam iz točk 359 in 360 izpodbijane sodbe o tem, da

bi pritožnica morala, ker sicer tega ne bi več mogla storiti kasneje, v upravnem postopku ugovarjati trditvi Komisije o obstoju gospodarske enote. Pritožnica meni, da omenjene izjave kršijo načelo *in dubio pro reo*. Glede na to, da je uradno obvestilo o ugotovitvah o možnih kršitvah bilo naslovljeno na pritožnico, je pritožnica navedla pritožbene razloge samo v svojem imenu. V uradnem obvestilu o ugotovitvah o možnih kršitvah ni bilo navedeno, da bi bila pritožnica odgovorna za druga podjetja z imenom Knauf.

KG, upravljalo slednje v imenu družinskega podjetja, v lasti in pod nadzorom katerega je bila. Izjavo iz točke 348 izpodbijane sodbe je treba obravnavati v tem okviru. Sodišče prve stopnje glede na ta okvir ni ravnalo pristransko. Če bi bilo ugotovljeno, da sta bratranca Knauf v prekršku zastopala celotno skupino, bi bilo jasno, da so se zaradi prekrška okoristile vse družbe Knauf.

70. Komisija meni, da je Sodišče prve stopnje do svoje ugotovitve o obstoju gospodarske enote prišlo na podlagi več elementov (točka 342 izpodbijane sodbe), vključno predvsem z dejstvom, da sta med prekrškom bratranca Knauf zastopala celotno skupino Knauf, da so se številke o prometu, izmenjane med prekrškom, nanašale na vse družbe Knauf, ki poslujejo na trgu mavčnih plošč (točka 346 izpodbijane sodbe), in da je deleže družb v skupini Knauf, v lasti holdinške družbe Gebrüder Knauf Verwaltungsgesellschaft

71. Komisija ugotavlja, da se Sodišče prve stopnje ni sklicevalo na sodno prakso iz sodbe Stora Kopparbergs Bergslags proti Komisiji³⁹, ampak na splošna načela, ki urejajo obstoj gospodarske enote. Zadeva Stora Kopparbergs Bergslags proti Komisiji⁴⁰ in sodna praksa o trgovinskih zastopnikih sta primera posebne uporabe zadevnih splošnih načel. V tej zadevi je vsekakor mogoče potegniti vzporednico s sodno prakso zadeve Stora

39 – Navedena v opombi 33.

40 – *Idem*.

Kopparbergs Bergslags proti Komisiji⁴¹, čeprav je ni mogoče neposredno uporabiti. Sodišče prve stopnje je ugotovilo, da je družbe v skupini Knauf nadzorovala družina Knauf v skladu z družinsko pogodbo, kar je omogočilo, da je celotno skupino vodila ena uprava. Bratranca Knauf sta upravljala vse družbe znotraj skupine, vključno z dvema matičnima družbama, v okviru kršitve pa sta zastopala vsa podjetja Knauf, dejavna na trgu mavčnih plošč. Komisija meni, da trditve pritožnice v zvezi z zadevo HFB in drugi proti Komisiji⁴² niso ustrezne. Sodišče prve stopnje je v točkah 342 in 343 izpodbijane sodbe navedlo, da je obstoj gospodarske enote treba oceniti za vsak primer posebej, in da je mogoče (kot v zadevi HFB in drugi proti Komisiji) obstoj gospodarske enote ugotoviti na podlagi vrste elementov, ki odražajo nadzor. Sodišče prve stopnje je zaznalo podobnost med zadevo HFB in drugi proti Komisiji in to zadevo glede nadzora, ki ga družinsko podjetje Knauf izvaja nad skupino Knauf, ključnega položaja bratrancev Knauf, načina, po katerem se predstavljata kot zastopnika skupine Knauf, ter dejstva, da so podatki o prometu, izmenjani med kršitvijo, zadevali celotno skupino. Sodišče je potrdilo ta merila v sodbi Dansk Rørindustri in drugi proti Komisiji.⁴³

72. Komisija meni, da so trditve pritožnice o možnosti spremenljivih večinskih deležev med delničarji v nasprotju z družinsko pogodbo, ki zagotavlja enovito upravljanje in enotno, usklajeno uveljavljanje pravic delničarjev. Po mnenju Komisije je dejstvo, da obstajajo spremenljive večine med delničarji, nepomembno, kajti v skladu z družinsko pogodbo obstajata dva organa odločanja, ki izvajata nadzor nad skupino Knauf (skupaj z upravljanjem, ki ga oba bratranca Knauf izvajata nad celo skupino) in zagotavljata, da skupina deluje na trgu kot enota. Pritožnica je v svojem odgovoru z dne 19. septembra 2009 na vprašanje Komisije (točka 347 izpodbijane sodbe) potrdila, da družinsko podjetje izvaja nadzor.

73. Po mnenju Komisije izpodbijana sodba ni v nasprotju z ugotovitvijo Sodišča v zadevi Aristrain proti Komisiji⁴⁴. Ugotovitev izpodbijane sodbe o obstoju gospodarske enote ne temelji zgolj na dejstvu, da imata dve matični družbi iz skupine Knauf enake delničarje. Komisija prav tako trdi, da različne okoliščine, ki jih je ugotovilo Sodišče prve stopnje, dokazujejo obstoj gospodarske enote. V zvezi s tem Komisija poudarja položaj bratrancev Knauf, delničarjev upravljavcev, ki jima zagotavlja enovito upravljanje skupine (točka 345 izpodbijane sodbe). Bratranca Knauf sta bila osebno vpletena v kršitev in konkurenti sku-

41 – *Idem*.

42 – Navedeno v opombi 35.

43 – Sodba z dne 28. junija 2005 (C-189/02 P, C-202/02 P, od C-205/02 P do C-208/02 P in C-213/02 P, Z/Odl., str. I-5425).

44 – Navedena v opombi 37.

pine so njuna dejanja ocenili kot dejanja skupine Knauf (točka 346 izpodbijane sodbe). Komisija prav tako ugotavlja, da pritožnica ne ugovarja temu, da so podatki o prometu, izmenjani v okviru kršitve, zadevali vsa podjetja Knauf, dejavna na trgu mavčnih plošč. Podatki o skupni prodaji so pokazali, da celotno skupino Knauf zastopata bratranca Knauf (ali pritožnica). Komisija glede izjave pritožnice o posredovanju podatkov na Komisijo o svojem prometu in prometu drugih družb skupine Knauf poudarja, da so informacije bile posredovane, ko je uradno obvestilo o ugotovitvah o možnih kršitvah že bilo poslano. V uradnem obvestilu o ugotovitvah o možnih kršitvah je kot naslovnik navedena le pritožnica. Sodišče prve stopnje je pravilno ugotovilo, da posredovanje podatkov po lastni volji pritožnice o prometu skupine Knauf in podjetij Knauf, dejavnih na trgu mavčnih plošč, dodatno nakazuje, da po mnenju pritožnice gospodarska enota obstaja in da zastopa vsa podjetja Knauf, ki izdelujejo mavčne plošče.

Knauf (točka 354 izpodbijane sodbe) nepriporočne, saj pritožnica ugovarja le obstoju gospodarske enote. Kasnejše ugotovitve se zato štejejo za dodatne.

74. Komisija meni, da so trditve pritožnice v zvezi z oceno, ki jo je podalo Sodišče prve stopnje o njeni posebni vlogi znotraj skupine

75. Komisija poudarja poseben položaj pritožnice, in sicer kot podjetja Knauf, odgovorna za kršitev. Komisija ugotavlja, da je pritožnica ena od dveh matičnih družb znotraj skupine. V nasprotju s podjetjem Gebrüder Knauf Verwaltungsgesellschaft KG pritožnica ni zgolj holdinška družba, saj je prva od pritožnice odvisna glede nekaterih virov. Podjetje Gebrüder Knauf Verwaltungsgesellschaft KG kot zgolj holdinška družba ne more odgovarjati za dejanja skupine (točke 348 in 355 izpodbijane sodbe), to odgovornost pa nosi pritožnica. Sodišče prve stopnje v točkah 346 in 357 izpodbijane sodbe ugotavlja, da je pritožnica usklajevala operativne dejavnosti skupine Knauf na ustreznem trgu. Ta ugotovitev ni v nasprotju z izjavo iz točke 361 izpodbijane sodbe o tem, da ni mogoče določiti nobene pravne osebe, ki na čelu skupine usklajuje njeno poslovanje. Čeprav je pritožnica le ena od dveh matičnih družb, je opravljala usklajevalno vlogo, zlasti zato, ker sta jo bratranca

Knauf uporabljala kot orodje za upravljanje podjetja.

76. Komisija v zvezi s trditvami pritožnice iz točke 69 zgoraj glede prekluzije meni, da je pritožnica pred posredovanjem uradnega obvestila o ugotovitvah o možnih kršitvah in po njem delovala v imenu drugih podjetij Knauf. Komisija meni, da je izjave Sodišča prve stopnje iz točk 359 in 360 izpodbijane sodbe treba obravnavati ob upoštevanju izjave iz točke 358. Pritožnica je v upravnem postopku navedla, da ima vodilno vlogo znotraj podjetja Knauf, zaradi česar je Komisija dobila vtis, da je na čelu skupine. Komisija je zato pritožnici in ne drugim podjetjem v skupini poslala uradno obvestilo o ugotovitvah o možnih kršitvah, vendar je navedla, da kršitev zadeva skupino Knauf (točka 359 izpodbijane sodbe).

B – Presoja

77. Trditev pritožnice, da Sodišče prve stopnje v točki 348 izpodbijane sodbe ni delovalo objektivno in nepristransko, je po mojem mnenju popolnoma neutemeljena in

neustrezna. Če se ugotovitev dejstva Sodišča prve stopnje v omenjeni točki razlikuje od trditev pritožnice, to nikakor ne pomeni pomanjkanja objektivnosti in nepristranskosti sodišča. Komisija je poleg tega poudarila, da predvsem iz točk od 344 do 347 izpodbijane sodbe jasno izhaja, da je ugotovitev Sodišča prve stopnje iz točke 348 izpodbijane sodbe o tem, da so podjetje Gebrüder Knauf Verwaltungsgesellschaft KG in njegove hčerinske družbe imeli korist zaradi zadevne kršitve, temeljila na več stališčih, ki jih je omenjeno sodišče preučilo in ocenilo, ne pa sprejelo na abstrakten način.

78. Ugotovitev Sodišča prve stopnje o tem, da so podjetje Gebrüder Knauf Verwaltungsgesellschaft KG in njegove hčerinske družbe od zadevne kršitve imeli koristi, predstavlja presojo dejstev, ki – pod pogojem, da ni prišlo do izkrivljanja dokazov – v skladu s členom 225 ES in prvim odstavkom člena 58 Statuta Sodišča sodi pod izključno pristojnost Sodišča prve stopnje.⁴⁵

79. Sodišče prve stopnje je v zvezi s pritožbenim razlogom podjetja Knauf Gips KG o kršitvi člena 15 Uredbe št. 17 preučilo, prvič, ali je skupina Knauf tvorila gospodarsko enoto za

⁴⁵ – Sodba z dne 18. decembra 2008 v združenih zadevah Coop de France bétail et viande in drugi proti Komisiji (C-101/07 P in C-110/07 P, ZŌdl., str. I-10193, točka 58); glej tudi sodbo z dne 3. septembra 2009 v združenih zadevah Papierfabrik August Koehler in drugi proti Komisiji (C-322/07 P, C-327/07 P in C-338/07 P, ZŌdl., str. I-7191, točka 52).

namene konkurenčnega prava, in, drugič, ali je podjetje Knauf Gips KG bilo odgovorno za usklajevanje delovanja skupine Knauf. Po mojem mnenju in v nasprotju s trditvijo Komisije iz točke 73 zgoraj je pritožnica v pritožbenem postopku na tem sodišču izpodbijala ugotovitve Sodišča prve stopnje v obeh prej omenjenih zadevah.

dejev, izmed katerih nobeno posebej ne utemeljuje take ugotovitve.

80. V zvezi z vprašanjem obstoja gospodarske enote iz ustaljene sodne prakse izhaja, da konkurenčno pravo Skupnosti zadeva dejavnosti podjetij in da pojem podjetja zajema vsak subjekt, ki se ukvarja z gospodarsko dejavnostjo, ne glede na njegov pravni status in način financiranja. Sodišče je prav tako navedlo, da je v zvezi s tem pojem podjetja treba razumeti, kot da označuje gospodarsko enoto, čeprav zakonsko to gospodarsko enoto sestavlja več fizičnih ali pravnih oseb.⁴⁶ Po mojem mnenju presoja o tem, ali skupina podjetij tvori gospodarsko enoto, ni formalnopravna zadeva, ampak zahteva analizo vsakega primera posebej, pri čemer je posebno pozornost treba nameniti posebnim dejstvom vsakega primera. Omenil bi tudi, da je obstoj gospodarske enote mogoče ugotoviti na podlagi več različnih

81. V zvezi s trditvijo pritožnice, da sodna praksa v zadevi Stora Kopparbergs Bergslags proti Komisiji⁴⁷ ni uporabna, bi predvsem poudaril, da se Sodišče prve stopnje v izpodbijani sodbi ni opiralo na navedeni primer, ko je presojalo obstoj gospodarske enote. Poleg tega dejstvo, da pritožnica ne nadzoruje 100 % delnic drugega podjetja, tako kot je navedeno v zadevi StoraKopparbergs Bergslags proti Komisiji, ne preprečuje ugotovitve na podlagi drugih razlogov, da je pritožnica v smislu konkurenčnega prava del gospodarske enote.

82. Čeprav je Sodišče prve stopnje v točkah 350, 351 in 355 izpodbijane sodbe dejansko navedlo sodno prakso, ki zadeva trgovske zastopnike, v točki 343 izpodbijane sodbe pa je navedlo zadevo HFB in drugi proti Komisiji⁴⁸, nič ne nakazuje na to, da je Sodišče prve stopnje menilo, da so posebna dejstva omenjenih zadev bila ponovljena v tej zadevi.⁴⁹ Sodišče prve stopnje je želelo zgolj na splošno

⁴⁷ – Navedena v opombi 33.

⁴⁸ – Navedena v opombi 35.

⁴⁹ – Iz besedila točke 343 izpodbijane sodbe je razvidno, da je bila v opombi 35 navedena zadeva HFB in drugi proti Komisiji navedena kot primer.

⁴⁶ – Sodba z dne 10. septembra 2009 v zadevi Akzo Nobel in drugi proti Komisiji (C-97/08 P, ZOdl., str. I-8237, točki 54 in 55).

izpostaviti več dejavnikov, ki bi lahko privedli do ugotovitve o obstoju gospodarske enote.

v skupino, znotraj katere so tvorila gospodarsko enoto, tako da sporazum med tema dvema podjetjema, ki omejuje konkurenco, ne bi sodil na področje člena 81(1) ES.

83. V zvezi s trditvami pritožnice v točki 66 zgoraj bi omenil, da je v zadevi Baustahlgewebe proti Komisiji Sodišče prve stopnje preučilo vprašanje, ali je dogovore treba obravnavati kot notranji sporazum v skupini, zaradi česar zanje ne velja člen 81(1) ES. Sodišče prve stopnje je v omenjeni zadevi ugotovilo, da člen 81 ES ne velja za sporazume in usklajeno ravnanje med podjetji, ki kot matična družba in hčerinske družbe sodijo v eno skupino, če ta podjetja tvorijo gospodarsko enoto, znotraj katere hčerinska družba ne more avtonomno določiti svojega delovanja na trgu. Do takih situacij ne prihaja, kadar podjetje ne izvaja nadzora nad drugim podjetjem, razen tistega, ki izhaja iz deleža, ki še zdaleč ni večinski.⁵⁰

85. Po mojem mnenju je jasno, da Sodišče prve stopnje v zadevi Baustahlgewebe proti Komisiji⁵¹ pri svoji ugotovitvi o neobstoju nadzora ni upoštevalo izključno številčnih odstotkov deleža podjetja Arbed v družbi Baustahlgewebe, ampak je preučilo dejansko raven ali stopnjo zadevnega nadzora ter presodilo, da je nezadostna. Zato menim, da je Sodišče prve stopnje pravilno dalo dejanskemu stanju prednost pred formalnim. Menim, da zgolj zakonska možnost spremenljivih večinskih deležev znotraj skupine Knauf, vključno s pritožnico in podjetjem Gebrüder Knauf Verwaltungsgesellschaft KG, zaradi obstoja 22 delničarjev sama po sebi ne izključuje ugotovitve o gospodarski enoti.

84. Sodišče prve stopnje je v zadevi Baustahlgewebe proti Komisiji odločilo na podlagi dejstev, ki pričajo, da je dejanska stopnja nadzora, ki jo je podjetje Arbed izvajalo nad podjetjem Baustahlgewebe, ustrezala njegovemu odstotku deleža v kapitalu tega podjetja, namreč 25,001 %, kar je daleč od večinskega deleža. Sodišče prve stopnje je ugotovilo, da je na podlagi takega deleža nemogoče sklepati o tem, ali so zadevna podjetja sodila

86. Po mojem mnenju pritožnica tudi ni dokazala, da je izpodbijana sodba v nasprotju s sodbo Sodišča v zadevi Aristrain proti Komisiji.⁵² V omenjeni zadevi je Sodišče presodilo, da preprosto dejstvo o tem, da je delniški kapital dveh ločenih gospodarskih družb v lasti iste osebe ali družine, samo po sebi ne

50 – Navedena v opombi 36, točka 107.

51 – Navedena v opombi 36.

52 – Navedena v opombi 37.

zadošča⁵³ za ugotovitev, da sta družbi gospodarska enota, tako da je v skladu s konkurenčnim pravom Skupnosti dejanja ene družbe mogoče pripisati drugi in da je eno dolžno plačati globo drugega.⁵⁴ Iz obsežnih sklepov Sodišča prve stopnje v točkah 337 do 362 izpodbijane sodbe jasno izhaja, da sodišče pri svoji ugotovitvi o obstoju gospodarske enote ni upoštevalo enega samega dejstva.⁵⁵ Pritožnica je v svoji pritožbi sama ugovarjala „devetim“ razlogom,⁵⁶ na katere je Sodišče prve stopnje oprlo svojo ugotovitev glede obstoja gospodarske enote.

87. V nasprotju s trditvijo pritožnice v točki 68 zgoraj je po mojem mnenju Sodišče prve stopnje v točkah od 344 do 350 izpodbijane sodbe navedlo več dejstev, na podlagi katerih je mogoče skupaj in ne ločeno sklepati, da

53 – Izraza „preprosto dejstvo“ in „samo po sebi“ sta bistvena za razumevanje pomembnosti sodbe Sodišča.

54 – *Idem.*, točka 99.

55 – Glej točko 342 izpodbijane sodbe, v kateri je Sodišče prve stopnje samo potrdilo, da čeprav preprosto dejstvo o tem, da ima ista oseba ali ista družina v lasti delniški kapital dveh gospodarskih družb, ne zadošča, je mogoče o obstoju gospodarske enote sklepati na podlagi več elementov.

56 – Glej točko 65 zgoraj.

podjetja v lasti družine Knauf tvorijo gospodarsko enoto v smislu člena 81(1) ES.

88. Iz izpodbijane sodbe jasno izhaja, da imajo vsa podjetja znotraj skupine Knauf istih 22 delničarjev, ki jih tvorita dve veji družine Knauf,⁵⁷ vsa ta podjetja pa upravljata ista bratranca Knauf.⁵⁸

89. Sodišče prve stopnje je v točki 346 izpodbijane sodbe prav tako presodilo, da ni nobenih dokazov, iz katerih bi izhajalo, da bratranca Knauf nista zastopala skupine Knauf pri kršitvi, in da so podatki o prodaji, izmenjani med zadevno kršitvijo, nedvomno zadevali vsa podjetja v skupini Knauf, dejavna na trgu mavčnih plošč. Menim, da Sodišče prve stopnje ni kršilo načela *in dubio pro reo* s svojo izjavo o neobstoju dokazov, ki bi nakazovali, da bratranca Knauf nista zastopala skupine Knauf med zadevno kršitvijo. Sodišče prve stopnje je navedlo le, da dokazi kažejo na zastopniško vlogo bratrancev Knauf in da ni bilo podanih nobenih dokazov, ki bi nakazovali drugače. Nič ne nakazuje na to, da se Sodišče prve stopnje ni moglo odločiti glede dokazne vrednosti dokazov, ki jih je dejansko imelo na voljo. Po mojem mnenju dejstvo, da izmenjani podatki o prodaji zadevajo vsa

57 – Glej točko 344 izpodbijane sodbe.

58 – Glej točko 345 izpodbijane sodbe.

podjetja v skupini Knauf, dejavna na trgu mavčnih plošč, predstavlja dodaten dokaz za to, da so omenjena podjetja delovala kot gospodarska enota s skupnim interesom. V nasprotju s trditvijo pritožnice, navedeno v točki 68 zgoraj, ni nujno, da izmenjava te vrste dokazuje formalno strukturno povezavo med zadevnimi podjetji.

podjetij iz skupine Knauf. Menim, da je Sodišče prve stopnje pravilno obravnavalo to dejstvo kot dodatni dokaz o tem, da podjetja, ki sodijo v družino Knauf, tvorijo gospodarsko enoto s skupnimi interesi. Trditev pritožnice, da je zadevne informacije posredovala z namenom, da Komisija razkritja ne bi ocenila kot nezadovoljivega, se mi ne zdi prepričljiva.⁵⁹ Zadevne informacije so bile posredovane 19. septembra 2002 ali več kot leto dni po tem, ko je Komisija 18. aprila 2001 uradno obvestilo o ugotovitvah o možnih kršitvah med drugim posebej naslovila na pritožnico⁶⁰. Glede na to, da je v uradnem obvestilu o ugotovitvah o možnih kršitvah treba nedvoumno navesti pravno osebo, ki ji je mogoče naložiti globe, in ga nanjo nasloviti,⁶¹ se je pritožnica v celoti zavedala, da bi globo bilo mogoče naložiti njej in ne drugim podjetjem v skupini Knauf, ko je 19. septembra 2002 posredovala zadevne podatke o prometu.⁶² Sodišče prve stopnje je prav tako presodilo, da je podjetje Gebrüder Knauf Verwaltungsgesellschaft KG bilo le holdinška družba brez zaposlenih, ki so jo vodili isti upravni organi kot pritožnico in iz istih poslovnih prostorov kot pritožnico.⁶³ Sodišče prve stopnje je poleg tega v točki 349 izpodbijane sodbe v celoti navedlo člen 1 pogodbe družine Knauf, katerega namen je med

90. V točki 347 izpodbijane sodbe je Sodišče prve stopnje prav tako ugotovilo, da je pritožnica v svojem odgovoru z dne 19. septembra 2002 na zahtevo Komisije po informacijah v skladu s členom 11 Uredbe št. 17 navedla ne le svoj promet, kot je zahtevala Komisija, temveč je prostovoljno, ne da bi to od nje zahtevali, med drugim navedla promet vseh

59 – To je tudi nekoliko v nasprotju s trditvami pritožnice v zvezi z ugotovitvami Sodišča prve stopnje v točki 358 izpodbijane sodbe – čemur pritožnica ni oporekala – da je slednja bila edini sogovornik s Komisijo med upravnim postopkom.

60 – V skupini Knauf na nobeno drugo družbo ni bilo naslovljeno uradno obvestilo o ugotovitvah možnih kršitev, čeprav je jasno, da kršitev, navedena v uradnem obvestilu o ugotovitvah možnih kršitev, zadeva skupino Knauf.

61 – Glej sodbo z dne 16. marca 2000 v združenih zadevah Compagnie maritime belge transports in drugi proti Komisiji (C-395/96 P in C-396/96 P, Recueil, str. I-1365, točki 143 in 146) in sodbo z dne 2. oktobra 2003 v zadevi ARBED proti Komisiji (C-176/99 P, Recueil, str. I-10687, točka 21).

62 – Glej trditve pritožnice v točkah 68 in 69 zgoraj.

63 – Glej točko 348 izpodbijane sodbe.

drugim zagotoviti enovito upravljanje družb skupine Knauf s skupnim ciljem.⁶⁴

čeprav ni bilo opredeljeno kot pravna oseba na čelu omenjene skupine, odgovorna za usklajevanje dejavnosti skupine.⁶⁶

91. Zato menim, da pritožnica ni dokazala, da je Sodišče prve stopnje nepravilno uporabilo pravo, ko je ugotovilo, da družbe, ki sodijo v družino Knauf, tvorijo gospodarsko enoto.

94. Sodišče prve stopnje je na podlagi številnih dejavnikov presodilo, da je podjetje Knauf Gips KG bilo odgovorno za dejanja skupine Knauf.⁶⁷

92. V zvezi z zaračunavanjem globe pritožnici je v skladu z ustaljeno sodno prakso protikonkurenčno ravnanje podjetja mogoče pripisati drugemu podjetju, kadar se to o svojem ravnanju na trgu ni odločilo neodvisno, ampak je v vseh bistvenih pogledih izpolnilo navodila, ki mu jih je dalo drugo omenjeno podjetje, ob upoštevanju zlasti gospodarskih in pravnih povezav med njima.⁶⁵

93. Poleg tega po mojem mnenju na podlagi sodbe Aristrain proti Komisiji lahko domnevamo, da je v nekaterih okoliščinah podjetje mogoče bremeniti za vsa dejanja skupine,

95. Sodišče prve stopnje je v točki 359 izpodbijane sodbe kot bistveni del svoje utemeljitve v zvezi z zadevo navedlo, da je Komisija v uradnem obvestilu o ugotovitvah o možnih kršitvah upoštevala dejstvo, da je kršitev zadevala celotno skupino Knauf. Po mnenju tega sodišča pritožnica na podlagi sporočila o povodih za tožbo uradnega obvestila o ugotovitvah o možnih kršitvah ne bi smela prezreti, da bi bila lahko naslovnica dokončne odločbe Komisije. Ne glede na to je pritožnica Komisiji odgovorila, ne da bi postavila pod vprašaj svojo vlogo podjetja, odgovornega za dejavnosti skupine med kršitvijo. Sodišče prve stopnje je s sklicevanjem na sodbo Akzo Nobel in drugi proti Komisiji⁶⁸ potrdilo, da bi se pritožnica v takem primeru morala odzvati v upravnem

64 – Člen 1 z naslovom „Cilj pogodbe“ določa: „1. Namen te pogodbe je ohraniti podjetja Knauf kot družinska podjetja. 2. Namen te pogodbe je zagotoviti enovito upravljanje družb Knauf. 3. Namen te pogodbe je zagotoviti edinstveno, usklajeno uveljavljanje pravic vseh družb Knauf. 4. Namen te pogodbe je zagotoviti, da bo še naprej mogoče sprejemanje odločitev, potrebnih za prihodnje upravljanje, organizacijo in pravno obliko družbe in da ga ne more preprečiti posamezni delničar ali majhno število delničarjev“ (moj poudarek).

65 – Glej predvsem sodbo z dne 16. novembra 2000 v zadevi Metsä-Serla in drugi proti Komisiji (C-294/98 P, Recueil, str. I-10065, točka 27).

66 – Glej točki 98 in 99 (zadeva, navedena v opombi 37). V navedeni zadevi ni bilo mogoče naložiti odgovornosti zaradi pomanjkanja dokazov.

67 – Glej točke od 354 do 361 izpodbijane sodbe.

68 – Sodba z dne 27. septembra 2006 (T-330/01, ZOdl. 2006, str. II-3389, točka 88).

postopku, česar kasneje ne more storiti, in da bi morala dokazati, da kljub dokazom, ki jih je navedla Komisija, ni bila odgovorna za kršitev, ki jo je storila skupina Knauf.⁶⁹

96. Menim, da je Sodišče prve stopnje nepravilno uporabilo pravo, ko je ugotovilo, da pritožnica, če se v upravnem postopku ne bi odzvala, tega zaradi prekluzije ne bi mogla več storiti na Sodišču prve stopnje. Glede na to, da Sodišče prve stopnje ni ugotovilo, da je pritožnica dejavno zavajala Komisijo ali da ni ravnala v dobri veri v upravnem postopku, kar zadeva njeno vlogo v skupini Knauf, po mojem mnenju zgolj dejstvo, da pritožnica v tem omenjenem postopku ni ugovarjala konkretnemu stališču Komisije, zlasti pa uradnemu obvestilu o ugotovitvah o možnih kršitvah, pritožnici ne more omejevati pravice do obrambe na Sodišču prve stopnje in ji popolnoma odreči dostopa do pravnega varstva.

97. Iz tega izhaja, da je izpodbijano sodbo treba razveljaviti v delu, kjer je ugotovljeno, da je podjetje Knauf Gips KG bilo odgovorno za dejanja skupine Knauf in ker je z njo tožbeni razlog podjetja Knauf Gips KG, ki temelji na kršitvi člena 15(2) Uredbe št. 17, zavržen.

98. V skladu s členom 61 Statuta Sodišča mora Sodišče v primeru utemeljene pritožbe odločbo Sodišča prve stopnje razveljaviti. Nato lahko samo poda dokončno sodbo v zadevi, kadar stanje postopka to dovoljuje, ali pa zadevo vrne v ponovno odločanje Sodišču prve stopnje.

99. Menim, da je v tej zadevi stanje postopka takšno, da omogoča dokončno sodbo. Zato mora po mojem mnenju Sodišče podati dokončno sodbo glede pritožbe pritožnice za zmanjšanje globe, ki ji je bila naložena z izpodbijano sodbo.

100. Omeniti je treba, da je Sodišče prve stopnje poleg ugotovitev iz točk 359 in 360 izpodbijane sodbe v točki 356 izpodbijane sodbe ugotovilo, da je pritožnica bila edino podjetje, dejavno na zadevnem trgu, ki je ni upravljala holdinška družba Gebrüder Knauf Verwaltungsgesellschaft KG.⁷⁰ Po mojem mnenju to dejstvo ne pojasni razloga, zakaj je pritožnici bila naložena globa.

101. Kljub temu pa je Sodišče prve stopnje predhodno v točki 348 izpodbijane sodbe ugotovilo, da je Gebrüder Knauf Verwaltungsgesellschaft

69 – Glej točko 360 izpodbijane sodbe.

70 – To dejstvo ni sporno.

KG bila zgolj holdinška družba brez zaposlenih, ki so je upravljali isti organi upravljanja kot pritožnico, v poslovnih prostorih pritožnice. Po mojem mnenju ta dejstva nakazujejo, da sta obe družbi pravno ločeni, vendar pa je pritožnica dejansko stvarno odgovorna za usklajevanje dejavnosti holdinške družbe Gebrüder Knauf Verwaltungsgesellschaft KG in s tem drugih podjetij v skupini Knauf, ki so v lasti slednje.

vlogi, ki jo je odigrala pritožnica v zvezi z operativnimi dejavnostmi skupine pri kršitvi.

102. Sodišče prve stopnje je v točki 357 izpodbijane sodbe prav tako navedlo, da je večina dokumentov iz skupine Knauf, ki jih je med preiskavo našla Komisija, bila opremljena z glavo podjetja pritožnice. Iz zadeve Aalborg Portland in drugi proti Komisiji⁷¹ jasno izhaja, da so listine, ki jih Komisija najde v okviru preiskave v zvezi z omejevalnim sporazumom, običajno nepopolne in posamezne in da je pogosto posamezne podrobnosti treba rekonstruirati s sklepanjem. Menim, da so takšni pisni dokazi, kljub dejstvu, da so lahko, kot trdi pritožnica, zgolj presek dokumentov, dejansko razpoložljivih med preiskavo, zelo prepričljivi dokazi o usklajevalni ali ključni

103. Po mojem mnenju ugotovitev iz točke 358 izpodbijane sodbe o tem, da je pritožnica bila edina sogovornica s Komisijo v upravnem postopku, sama po sebi, kot trdi pritožnica, ni pravno odločilna. Vendar pa nakazuje, da pritožnica igra ključno vlogo v skupini Knauf v okviru kršitve⁷², pri čemer po mojem mnenju to dejstvo potrjuje ugotovitev Sodišča prve stopnje v točki 347 izpodbijane sodbe o tem, da je pritožnica prostovoljno posredovala podatke o prometu vseh podjetij v skupini Knauf.

104. Pritožnica trdi, da njen položaj edine sogovornice izhaja iz dejstva, da je v spremnem dopisu uradnega obvestila o ugotovitvah o možnih kršitvah z dne 19. aprila 2001 Komisija sprožila uradni postopek samo zoper pritožnico, ne glede na to, da so preiskave potekale v drugih podjetjih. Po mojem mnenju ta trditev ni verodostojna, saj

71 – Glej točke od 55 do 57 (zadeva, navedena v opombi 12).

72 – Glej po analogiji sodbo Akzo Nobel in drugi proti Komisiji (navedena v opombi 45, točka 50).

se pritožnica v svojem odgovoru na uradno obvestilo o ugotovitvah o možnih kršitvah, ki je bil očitno napisan v njenem imenu, ni sklicevala zgolj na svoje ravnanje in položaj, ampak večkrat tudi na ravnanje skupine Knauf in drugih podjetij v skupini Knauf. Kot trdi Komisija, prav tako nič ne nakazuje na to, da se sklicevanje v točki 358 izpodbijane sodbe na upravni postopek pred Komisijo omejuje na preiskavo na podlagi posredovanja uradnega obvestila o ugotovitvah o možnih kršitvah in da ne zajema postopka pred tem.

pred Sodiščem prve stopnje v zvezi s kršitvijo člena 15(2) Uredbe št. 17, po mojem mnenju neutemeljen in ga je zato treba zavrnilo.

VIII – Stroški

105. Glede na dejstva iz točk od 100 do 104 teh sklepnih predlogov menim, da bi Sodišče moralo ugotoviti, da Komisija ni napačno presodila, ko je ugotovila, da je Knauf Gips KG bila družba, odgovorna za usklajevanje skupine Knauf v okviru kršitve. Iz navedenega izhaja, da je tožbeni razlog, ki ga je podalo podjetje Knauf Gips KG v podporo svoji tožbi

106. Na podlagi člena 69(2) Poslovnika, ki se uporablja za pritožbeni postopek na podlagi člena 118 Poslovnika, se neuspeli stranki naloži plačilo stroškov, če so bili ti priglašeni. Komisija je predlagala, da se pritožnici naloži plačilo stroškov, in ker ta s svojimi predlogi ni uspela, se ji naloži plačilo stroškov. Glede stroškov postopka na prvi stopnji, ki so privedli do izpodbijane sodbe, menim, da jih je treba plačati, kot je določeno v točki 2 izreka izpodbijane sodbe.

IX – Predlog

107. Zato Sodišču predlagam, naj:

- razveljavi sodbo Sodišča prve stopnje Evropskih skupnosti (tretji senat) z dne 8. julija 2008 v zadevi Knauf Gips KG proti Komisiji (T-52/03) v delu, kjer je to sodišče ugotovilo, da je podjetje Knauf Gips KG bilo odgovorno za ravnanje skupine Knauf, in je zavrnilo njegov tožbeni razlog, ki je temeljil na kršitvi člena 15(2) Uredbe št. 17;

- glede preostalega pritožbo zavrne;

- tožbo za razglasitev ničnosti, ki jo je podjetje Knauf Gips KG vložilo na Sodišču prve stopnje, zavrne v delu, ki temelji na tožbenem razlogu v zvezi s kršitvijo člena 15(2) Uredbe št. 17;

- podjetju Knauf Gips KG naloži plačilo stroškov tega postopka. Stroški postopka na prvi stopnji, ki so privedli do sodbe Sodišča prve stopnje, navedene v prvi alineji izreka teh sklepnih predlogov, se poravnajo, kot je določeno v točki 2 izreka navedene sodbe.